

Европейски съд по правата на човека

Ясюниене срещу Литва
(Jasiuniene v. Lithuania)

Жалба 41510/98

Решение от 6 март 2003 г., станало окончателно на 6 юни 2003 г.

*(резюме)**

Чл. 6, т. 1: право на достъп до съд при спор относно граждански права и задължения; **чл. 1 от Протокол № 1:** право на мирно ползване на собствеността

За целите на чл. 6 изпълнението на съдебното решение трябва да се разглежда като неразделна част от “съдебния процес”. Не може да бъде оправдано закъснение в изпълнението, което накърнява самата същност на правото, защитено от чл. 6, т. 1.

Невъзможността за изпълнение на съдебно решение представлява намеса в правото на мирно ползване на собствеността, ако съдебното решение създава изпълнимо вземане, което съставлява собственост по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, и неизпълнението му се дължи на поведението на властите.

Фактите по делото

Жалбоподателката г-жа Ясюниене е родена през 1923 г. в Паланга – курортен град, разположен на крайбрежието на Балтийско море, сега на територията на Република Литва.

Преди Втората световна война майката на жалбоподателката обитавала къща в центъра на Паланга, построена в парцел с площ 1 422 кв.м. След съветската окупация на Литва замята била национализирана, а през 60-те години къщата разрушена.

На 25 септември 1992 г. градският съвет на Паланга, като се позовал на Закона за връщане на собствеността, взел решение да възстанови правото на собственост на жалбоподателката и нейната сестра по отношение на парцела, принадлежал на покойната им майка. Решението, в което властите не посочвали конкретна форма на реституция, не било изпълнено и през януари 1995 г. г-жа Ясюниене предявила иск за връщането на имота. На 15 декември 1995 г. районният съд на Паланга отхвърлил иска, като постановил, че спорният парцел не може да бъде върнат, но тя трябва да бъде обезщетена с друг имот. Жалбоподателката обжалвала решението.

На 3 април 1996 г. окръжният съд на Клайпеда отменил решението от 15 декември 1995 г. и приел, че решението на градския съвет на Паланга от 25 септември 1992 г. не е съобразено с изискванията на чл. 19 от Закона за връщане на собствеността, тъй като властите не са конкретизирали нито вида на обезщетението – поземлен имот или парична сума, нито неговия размер.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

Окръжният съд разпоредил на административните власти да разрешат тези въпроси, като най-късно до 30 юни 1996 г. вземат решение по молбата на г-жа Ясюниене за възстановяване на правото ѝ на собственост върху парцела. Това обаче не било направено, тъй като жалбоподателката, за разлика от своята сестра, отказала предложението ѝ от властите друг имот.

На 13 август 1996 г. г-жа Ясюниене се снабдила с изпълнителен лист въз основа на съдебното решение от 3 април 1996 г. Принудителното изпълнение не довело до окончателно разрешаване на въпроса, а само до ново предложение за обезщетяване с друг имот, отхвърлено от жалбоподателката.

В писмо от 15 декември 1997 г. областният управител на Клайпеда призовал г-жа Ясюниене да избере друг парцел, който да ѝ бъде даден като компенсация за национализирания имот, като я предупредил, че ако не направи това ще бъде избран парцел без нейно съгласие.

В писмо до министър-председателя жалбоподателката обяснила отказа си да приеме предложените ѝ недвижими имоти с факта, че те са разположени в покрайнините на Паланга и съответно стойността им е по-ниска от тази на отчуждения парцел.

На 11 февруари 1998 г. директорът на Службата за земите към Министерството на земеделието и горите оспорил правото на собственост на жалбоподателката като недоказано и поискал от областния управител да преразгледа законосъобразността на решението от 25 септември 1992 г.

До 1999 г. властите били направили общо три предложения до жалбоподателката за обезщетяване с друг поземлен имот, но тя отхвърлила и трите.

С писмо от 30 август 1999 г. административните власти я уведомили, че не е доказала правото на собственост на майка си върху парцела в съответствие с инструкциите на правителството от 13 юли 1998 г., а именно не е представила оригинални документи, потвърждаващи покупката на имота, или съдебно решение, доказващо собствеността. Те не могли да продължат процедурата по обезщетяване, докато жалбоподателката не представи тези документи.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията

24-26. В оплакването си по чл.чл. 6 и [13](#) от Конвенцията жалбоподателката поддържа, че в резултат на отказа на административните власти да изпълнят решението на окръжния съд на Клайпеда от 3 април 1996 г. тя не е разполагала с ефективно средство, с което да защити своето право на собственост.

Правителството припомня на първо място, че решението от 25 септември 1992 г. на градския съвет на Паланга е непълно и окръжният съд е посочил тези пропуски в своето решение от 3 април 1996 г. То поддържа още, че жалбоподателката не е доказала правото си да получи обезщетение, тъй като не е представила писмени доказателства за правото на собственост на майка си върху спорния имот. На последно място правителството подчертава, че властите са били лишени от възможността да изпълнят съдебното решение от 3 април 1996 г. поради отказа на жалбоподателката да приеме три предложения за обезщетяване, направени от държавата. Според жалбоподателката твърденията на правителството са необосновани.

“27. Съдът припомня, че чл. 6, т. 1 гарантира на всекиго правото всяка претенция, свързана с негови граждански права или задължения, да бъде разгледана от съд или трибунал и по този начин включва “правото на съд”, един аспект на което е и правото на достъп до съд, а именно правото да се инициира съдебна процедура по въпроси от граждански характер. Това право обаче ще бъде илюзорно, ако вътрешното право на договарящата държава позволява едно окончателно и задължително съдебно решение да остане неизпълнено в ущърб на едната страна. Немислимо е чл. 6 да описва подробно предоставените на страните процедурни гаранции – за справедливо, публично и експедитивно производство, без да обхване и изпълнението на съдебните решения. Тълкуването на чл. 6 като свързан изключително с правото на достъп до съд и организацията на производството има вероятност да доведе до ситуации, несъвместими с принципа за върховенство на закона, който договарящите държави са поели задължение да спазват, когато са ратифицирали Конвенцията. Ето защо, за целите на чл. 6 изпълнението на съдебното решение трябва да се разглежда като неразделна част от “съдебния процес”. Едно закъснение на изпълнението на съдебно решение може да бъде оправдано при определени обстоятелства. То обаче не трябва да бъде такова, че да накърнява същността на правото, защитено от чл. 6, т. 1 (виж решенията по делата *Хорнсби с/у Гърция*¹ от 19 март 1997 г., ECHR 1997-II, § 40 и *Бурдов с/у Русия*² от 7 май 2002 г., §§ 34-35).”

28. В настоящия случай Съдът отбелязва, че правителството е оспорило решението от 3 април 1996 г. като е поддържало, че то не задължава държавата да предостави компенсация на жалбоподателката, защото тя не е доказала правото си да се ползва от разпоредбите на вътрешното законодателство, уреждащо реституцията на собственост. Съдът не е съгласен с тази позиция, тъй като от текста на решението е ясно, че окръжният съд в Клайпеда не е отрекъл основателността на претенцията на жалбоподателката по отношение на имота, а само е изискал от компетентните власти да предприемат подходящи мерки, за да се конкретизира формата на обезщетението.

29. Вярно е, че неизпълнението на решението в определения в него срок или след това до 2 юни 1999 г. може да се отдаде на поведението на жалбоподателката, тъй като тя е отказала да приеме няколко направени от държавата предложения за обезщетение, а властите не са били в състояние да решат окончателно въпроса без нейното предварително одобрение, което се е изисквало от действащата в този период редакция на Закона за връщане на собствеността. Съдът счита обаче, че след 2 юни 1999 г., когато въпросният закон е бил изменен и изискването за предварително одобрение на бившите собственици е отпаднало, неизпълнението на решението от 3 април 1996 г. не може да бъде оправдано.

30. Неизпълнението на това решение се утежнява още повече от факта, че сега властите оспорват самото съществуване на претенцията на жалбоподателката за право на собственост, както и от опита им да ѝ наложат определени задължения с оглед на инструкции на правителството, издадени след съдебното решение от 3 април 1996 г. Съдът счита, че тази ситуация е неприемлива от гледна точка на чл. 6, т. 1 от Конвенцията, тъй като съдебното решение от 3 април 1996 г. е било в сила към 30 август 1999 г. и е налагало задължения на административните власти, а не на жалбоподателката (виж също § 28 по-горе).

¹ Hornsby v. Greece

² Burdov v. Russia

31. При тази фактическа обстановка, като не са предприели необходимите мерки за да изпълнят съдебното решение от 3 април 1996 г., административните власти на Литва са лишили изцяло разпоредбата на чл. 6, т. 1 от Конвенцията от ефективност. Съответно, извършено е нарушение на тази разпоредба.³

32. Съдът не смята, че е необходимо да се произнася по оплакването по чл. 13 от Конвенцията, тъй като чл. 6 е специална норма по отношение на това оплакване.⁴

II. Твърдяното нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14 от Конвенцията

33-34. Като основания за оплакването си по чл. 1 от Протокол № 1, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14 от Конвенцията, жалбоподателката изтъква на първо място национализацията на поземления имот и разрушаването на къщата, принадлежала на покойната ѝ майка. В допълнение на това тя се оплаква, че имотът не ѝ е бил върнат в реални граници след възстановяването на литовската държава и че властите не са изпълнили съдебното решение от 3 април 1996 г.

35-36. Страните спорят дали претенциите на жалбоподателката за връщане на имота в реални граници или за получаване на обезщетение съставляват “собственост”. В подкрепа на становището си, че правата ѝ са възстановени, жалбоподателката се позовава на административния акт от 25 септември 1992 г. и на съдебното решение от 3 април 1996 г.

37. Съдът счита, че тази част от жалбата съдържа три самостоятелни оплаквания, които той възнамерява да разгледа поотделно: първо, оплакване относно национализацията на имота и разрушаването на къщата, собственост на майката на жалбоподателката, от съветските власти през 60-те години; второ, оплакване относно невъзможността имотът да бъде реституиран на жалбоподателката в реални граници и, трето, оплакване относно пропуската на властите да изпълнят съдебното решение от 3 април 1996 г.

1. Оплакването относно национализацията на имота и разрушаването на къщата

38-39. Съдът подчертава, че не разполага с компетентност *ratione temporis* да разгледа това оплакване, тъй като то се отнася до събития, осъществили се преди влизането в сила на Конвенцията и Протокол № 1 по отношение на Литва съответно на 20 юни 1995 г. и 24 май 1996 г. Следователно, тази част от жалбата е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията и протоколите към нея и не е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, разгледан самостоятелно или във връзка с чл. 14.⁵

2. Оплакването относно невъзможността имотът да бъде реституиран на жалбоподателя в реални граници

40. По отношение на оплакването на жалбоподателката, че имотът не може да ѝ бъде върнат в реални граници след възстановяването на литовската държава,

³ Решението е единодушно.

⁴ Решението е единодушно.

⁵ Решението е единодушно.

Съдът подчертава отново, че Конвенцията не гарантира право на реституция на собственост като такова. “Собствеността” по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1 може да бъде или “налична собственост” или активи, включително вземания, за които един жалбоподател може да поддържа, че има поне “легитимно очакване” да се реализират. Надеждата, че едно отдавна прекратено право на собственост би могло да се възстанови, не може да се разглежда като “собственост” по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1. Същото се отнася и за условна претенция, която е погасена поради незадоволяване на условието (виж например решението по делото *Полацек и Полацкова с/у Република Чехия*⁶ от 10 юли 2002 г., § 62).

41. От съдебното решение от 3 април 1996 г. става ясно, че съгласно приложимото вътрешно законодателство жалбоподателката не е имала “легитимно очакване” за реституиране на парцела в реални граници и съдът е задължил властите единствено да предприемат подходящи мерки, за да я обезщетят с друг поземлен имот или чрез изплащането на парична сума. От това следва, че въпросната претенция не съставлява “собственост” и оплакването е несъвместимо *ratione materiae* с разпоредбата на чл. 1 от Протокол № 1, по смисъла на [чл. 35, т. 3](#) от Конвенцията.

42-43. Като има предвид факта, че разпоредбата на чл. 14 от Конвенцията няма самостоятелно приложение и оплакването е несъвместимо с чл. 1 от Протокол № 1, Съдът счита, че чл. 14 е неприложим в случая (виж *mutatis mutandis* решението по делото *Полацек и Полацкова с/у Република Чехия*, цитирано по-горе, §§ 61-70). Съответно Съдът намира, че не е извършено нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, разгледан самостоятелно или във връзка с чл. 14 от Конвенцията.⁷

3. Оплакването относно пропуската на властите да изпълнят съдебното решение от 3 април 1996 г.

“44. По отношение на оплакването на жалбоподателката, че властите не са изпълнили съдебното решение от 3 април 1996 г., Съдът припомня, че едно “вземане” може да представлява “собственост” по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, ако е определено в степен, която е достатъчна, за да го направи изпълнимо (виж § 40 по-горе, а също и цитираното по-горе решение *Бурдов с/у Русия*, § 40). Във връзка с разгледаното вече оплакване по чл. 6 от Конвенцията Европейският съд прие, че решението от 3 април 1996 г. налага на властите задължение да обезщетят жалбоподателката в земя или пари, при съобразяване с разпоредбите на вътрешното законодателство, уреждащо реституцията на собственост (виж §§ 28-30 по-горе). Ето защо Съдът счита, че от това решение, което не е било отменено, за жалбоподателката е възникнало изпълнимо вземане, което съставлява “собственост” по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1.

45. Решението обаче не е било изпълнено и поне в периода след 2 юни 1999 г. неизпълнението му е резултат главно от поведението на властите (виж § 29 по-горе). От това следва, че невъзможността жалбоподателката да получи изпълнение на съдебното решение представлява намеса в правото ѝ на мирно ползване на собствеността, установено в първото изречение на § 1 от чл. 1 на Протокол № 1 (виж цитираното по-горе решение *Бурдов с/у Русия*, § 40).

46. Като не са изпълнили съдебното решение, националните власти са лишили жалбоподателката от възможността да получи обезщетение, което тя

⁶ Polacek and Polackova v. the Czech Republic

⁷ Решението е единодушно.

логично е можела да очаква, особено като се има предвид, че сестра ѝ е получила обезщетение за същия парцел. Правителството не е посочило никакво разумно оправдание за тази намеса, което да е приемлива от гледна точка на чл. 1 от Протокол № 1 (виж също 28-30 по-горе).”

47. Съответно, Съдът констатира нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 в това отношение.⁸

48. Той счита обаче, че макар да е жертва на нарушение на Конвенцията, жалбоподателката не е била подложена на дискриминационно отношение на някое от основанията, изброени в чл. 14, и следователно не е било извършено нарушение на тази разпоредба във връзка с чл. 1 от Протокол № 1.⁹

Съдът присъжда на жалбоподателката обезщетение в размер 9000 евро за имуществените и неимуществени вреди, претърпени от нея в резултат на факта, че съдебното решение от 3 април 1996 г. не е било изпълнено и това я е лишило от възможността да получи обезщетението, което логично е могла да очаква. Присъжда ѝ също така сумата 4000 евро за разноски, направени в производството.

⁸ Решението е единодушно.

⁹ Решението е единодушно.